

169 ANMÄLNINGAR – TRANSKRIGET FRIADES

Vid granskningsnämndens senaste möte behandlades sju SVT-ärenden. Det blev fem friande beslut och två fällningar. En serie som granskade transvården i Sverige, *Transkriget*, ledde till 169 anmälningar. Serien prövades både avseende opartiskhet, saklighet och mediets genomslagskraft och den friades. De två fällningarna gällde ett inslag i Rapport om en israelisk bosättare och en programpresentation för dokumentären *I brottets spår: Fallet Tove*. Vidare prövades och friades *Allt för Sverige*, om ett turistmål, *Rapport* och *Aktuellt* för två olika inslag kopplade till kriget mellan Israel och Hamas samt ett avsnitt av *Klimathoppet* med statistik i ett stapeldiagram.

OPROPORTIONERLIG STAPELGRAFIK I KLIMATHOPPET FRIAS MED KRITIK

FRIAT MED KRITIK: *Klimathoppet*, SVT Play, 2023-11-02, inslag med statistik från SOM-undersökningen; fråga om saklighet. Dnr. 23/03813.

Programmet var en del i en serie om klimatomställning och hade avsnittsrubriken "Behöver vi ändra vårt beteende?". I ett inslag redogjordes för resultatet ur SOM-undersökningen från 2022 vad gäller svenskars attityder kring olika aspekter av klimatförändringar. I en skärm bakom programledaren visades grafik med staplar som åskådliggjorde att 46 procent tyckte att klimatfrågan var mycket viktigare än andra samhällsfrågor, 44 procent tyckte att klimatfrågan var lika viktig och att nio procent inte alls tyckte att klimatfrågan var viktig.

En person anmälde inslaget och ansåg att grafiken presenterades missvisande på så sätt att staplarna var oproportionerliga i förhållande till siffrorna de skulle representera. Det var lika stor höjdskillnad mellan de två staplarna som skulle representera 46 procent respektive 44 procent, som mellan staplarna som skulle representera 44 procent och nio procent.

SVT anförde att den bristande proportionaliteten mellan staplarna i grafiken visserligen var olycklig, men att avvikelsen inte var av så avgörande betydelse att inslaget var osakligt. Resultatets procentsatser var tydligt och korrekt utmärkta och exponerades länge i bild och i tydligt fokus, samtidigt som de tajmades med programledarens uppläsning. SVT anförde också att varken x- eller y-axel var utsatta i grafiken och att staplarna gav en förenklad bild av storleksordningen i resultaten.

Granskningsnämnden konstaterade att det felaktigt såg ut som att andelen som tyckte att klimatfrågan var mycket viktigare stack ut jämfört med gruppen som ansåg att frågan var lika viktig som andra samhällsfrågor. I det här fallet avvek en av staplarna i grafiken kraftigt från en rimlig proportionell visualisering. Det gjorde att tittarna kunde få en missvisande bild av fördelningen av åsikter. Den grafiska redovisningen utgjorde därmed en brist i förhållandet till kravet på saklighet. Nämnden gjorde dock bedömningen att bristen inte var så allvarlig att inslaget stred mot kravet på saklighet, då de siffror som visades i grafiken ändå var korrekta.

OMDEBATTERAD GRANSKNING AV TRANSVÅRD FRIAS – HADE TYDLIG UTGÅNGSPUNKT

FRIAT: *Transkriget – Tänk om ni har fel, del 1-3*, SVT Play, 2023-09-10 och SVT2, 2023-10-04, 2023-10-05 och 2023-10-06, programserie om transvård; fråga om opartiskhet, saklighet och mediets genomslagskraft. Dnr. 23/02770.

Transkriberingen var en dokumentärserie i tre delar à cirka 20 minuter. Syftet var att undersöka och granska på vilka grunder transvården bedrivs i Sverige, hur det vetenskapliga stödet för vården ser ut, vilka risker som i dag finns med vården samt de makthavare och organisationer som på olika sätt arbetar för att påverka vården. I programmen medverkade forskare, professorer och läkare med expertkunskap inom området, vårdpersonal som arbetat inom transvården, en riksdagsledamot för MP, en författare och debattör samt fyra före detta patienter inom transvården som delade med sig av sina personliga upplevelser. Mycket kort sammanfattat menade de medverkande att transvården är viktig och hjälper ett stort antal personer till bättre mående, men att det också finns stora risker inom det nuvarande vårdsystemet - bland annat gällande risken för feldiagnostisering och vårdskador till följd av behandlingen. Det resonades även kring en typ av tystnadskultur i och kring vården, där de som ifrågasätter transvården utsätts för utfrysning ur olika sammanhang. Även frågan om en förändrad könstillhörighetslag behandlades. Ingen expert eller vårdpersonal som motsatte sig kritiken medverkade, men det framgick tydligt i programmet att man hade sökt flera av dessa och att de hade avböjt medverkan.

SVT tog del av sammanlagt 169 anmälningar mot programserien. Dessa gällde bestämmelserna om saklighet, opartiskhet och mediets genomslagskraft och berörde flera sakfrågor. SVT svarade i ett omfattande yttrande där man bland annat redovisade belegg för den forskning som presenterades samt betonade att programmets syfte var att granska brister inom vården där patienter riskerade att fara illa, och inte att rikta kritik mot vare sig unga eller vuxna transpersoner.

Granskningsnämnden bedömde att programserien hade en kritisk infallsvinkel som problematiserade transvården för barn och unga, särskilt den vetenskapliga grunden för vården, samt debatten kring könsidentitet. Utgångspunkten och framställningen byggde till stor del på en rapport från Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), som visar att det saknas vetenskapligt stöd för hormonbehandling av barn och unga med könsdysfori. Nämnden konstaterade att medverkande i programmen, både experter och tidigare patienter, i huvudsak hade en kritisk syn på transvård för barn och unga. Framställningen av transvård och könsidentitetsfrågor var därför ensidig.

Den ensidiga framställningen innebar dock inte att ämnet behandlades i strid med kravet på opartiskhet. Nämnden vägde i den bedömningen i första hand in att utgångspunkten – ett ifrågasättande av det vetenskapliga stödet för den etablerade transvården av barn och unga – var tydlig för publiken. Det framgick även att flera personer och organisationer som har en mer positiv syn på transvården fått möjlighet att medverka i programserien men avböjt. Deras ståndpunkt i vissa frågor och svar på viss kritik redovisades i korthet i programserien. Det var också av betydelse att programseriens kritiska infallsvinkel gentemot transvården ligger i linje med SVT:s uppdrag att stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna.

Vad gällde anmälarnas invändningar om att framställningen av forskningsläget var felaktig ansåg nämnden att det var tydligt att programserien utgick från SBU-rapporten samt Socialstyrelsens kunskapsstöd. Därutöver hänvisade två tillfälligt medverkande experter till annan forskning. Nämnden anser att SVT genom hänvisning till SBU-rapporten visat grund för att stopphormonsbehandling saknar evidens vad gäller bland annat upplevd könsdysfori, depression och suicidtankar. Att internationella riktlinjer eller ytterligare forskning, inklusive sådan som publicerats efter att SBU-rapporten färdigställdes år 2022, inte lyftes i programserien medför enligt nämnden inte att programserien stred mot kravet på saklighet.

Vad gällde resonemanget om en kultursjukdom konstaterade nämnden att det var tillfälligt medverkande personer som hänvisade till detta som en möjlig förklaring till ökningen av antalet unga

personer som fått en könsdysforidiagnos. Att det enligt anmälare inte fanns vetenskapligt stöd för teorin om en kultursjukdom vid sändningstillfället, eller att inga alternativa förklaringar togs upp, innebar därför inte att skildringen av denna teori gjorde att programmen stred mot kravet på saklighet.

Gällande anmälares kritik mot uttalandet om att 80 till 100 procent växer ifrån könsidentitetsfrågor om de får gå igenom puberteten konstaterar nämnden att uttalandet gjordes av en tillfälligt medverkande expert utifrån dennes expertis inom ämnet. Mot denna bakgrund ansåg nämnden att programmen inte stred mot kravet på saklighet i denna del.

Angående framställningen av stopphormoner konstaterade nämnden att en medverkande överläkare sa att utskrivning av stopphormon kan vara ett första steg i en irreversibel process. Stopphormon beskrevs dock inte i sig som irreversibelt eller skadligt. Vad anmälarna anförde i dessa avseenden medför därför inte att programserien stred mot kravet på saklighet.

Nämnden ansåg vidare att SVT i sitt yttrande hade visat grund för uppgiften om att de 625 personer som enligt Socialstyrelsens statistik fått stopphormonsbehandling under den angivna tidsperioden även hade fått en könsdysforidiagnos. Nämnden ansåg även att andelen unga med könsdysforidiagnos som fått stopphormonsbehandling var korrekt redovisad utifrån statistiken. Programmen stred därför inte heller mot kravet på saklighet i denna del.

Granskningsnämnden uttrycker också förståelse för att diskussionen om trans som en kultursjukdom och visst språkbruk från de medverkande kunde uppfattas som kränkande. Nämnden beaktar dock att kritiken i programmen riktades mot transvården av barn och unga och inte mot transpersoner samt att programmen enligt nämndens mening inte framställde transpersoner på ett negativt sätt. Programmen var därför inte utformade på ett sådant sätt att de var uppenbart kränkande i strid med bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

INTERVJU MED BOSÄTTARE SAKNADE KRITISKA MOTFRÅGOR – BLEV PARTISK

FÄLLT: Rapport, SVT1, 2023-11-17, inslag om en israelisk bosättare; fråga om opartiskhet. Dnr. 23/03716.

Inslaget var ett av flera inslag om konflikten mellan Israel och Hamas. Det påannonserades ifrån studion enligt följande: *Och mitt under det krig som rasar i Gaza så finns det grupper av israeliska bosättare som förbereder sig på att försöka flytta tillbaka till den lilla landremsan. Det här är familjer som vräktes från sina hem 2005 när den dåvarande premiärministern Ariel Sharon beslutade att Israel skulle lämna Gazaremsan. Och nu är de fast beslutna att återvända så snart bombningarna har upphört.*

En äldre kvinna berättade att hon bott och drivit ett jordbruk i Gaza i 38 år och att hon nu hoppades kunna återvända till landremsan, som hon menade var en del av Israel. Reportern berättade om att Israels dåvarande regering 2005 beslutade att bosättarna skulle tvingas lämna Gaza. Arkivbilder visades på hur poliser slog in en dörr på ett hus i Gaza. Kvinnan berättade att det hade känts hemskt att behöva lämna platsen där hon bott i 30 år och haft sin sysselsättning och där hennes barn och barnbarn vuxit upp. Det sades att kvinnan önskade att det framtida Gaza skulle ha en stark israelisk militär närvaro och ett uttraderat Hamas, men med palestinska grannar till bosättarna. Hon menade att araber och israeler alltid levt i fred tillsammans i Israel. Kvinnan berättade om att det fanns tiotusentals som väntade på att få åka till Gaza bara de fick klartecken att "det var rensat och säkert".

SVT mottog tre anmälningar mot det aktuella inslaget. Sammanfattningsvis ansåg anmälarna att det gavs en ensidig bild av israeliska bosättningar på palestinsk mark och att ett framtida återvändande romantiserades. Anmälarna kritiserade att det inte fanns palestinska röster som motvikt och att det inte framgick att bosättningarna var illegala. En anmälare ansåg att hela inslaget var israelisk propaganda.

I yttrandet till granskningsnämnden framhöll SVT bland annat att reportaget om bosättaren skulle ses i ett större sammanhang där SVT skildrat hur enskilda människor drabbats av kriget och deras syn på utvecklingen utifrån sina specifika livsvillkor. Det fanns ett stort allmänintresse att skildra bosättarnas syn på kriget som nu pågår. De bosättare som tvingades lämna Gaza 2005 utgjorde en maktfaktor med möjlig påverkan på vad som kommer att hända med Gaza i framtiden. Om det fanns en vilja hos den gruppen att återvända betydde det något oavsett dess legala status.

Av anslaget till reportaget framgick tydligt att det handlade om en bosättares personliga berättelse. Därav var bosättningsarnas legala status i Israels och omvärldens mening inte i fokus. Den intervjuade kvinnan var en tillfällig medverkande där lägre krav på opartiskhet och saklighet kan ställas enligt granskningsnämndens praxis. Det fanns heller ingen utpekad kritiserad part, till exempel boende på en enskild plats i Gaza, på det sätt att en replik krävdes.

Granskningsnämnden ansåg att det måste vara möjligt att under en pågående konflikt som en del i den löpande nyhetsrapporteringen skildra ett särskilt perspektiv i ett program utan att det medför att programmet blir ensidigt. Bosättaren var därtill en tillfälligt medverkande för vilken kravet på opartiskhet kan ställas lägre än på företrädare för programföretaget. Nämnden konstaterade dock att hon fick stort utrymme att redogöra för sitt perspektiv på frågan om israeliska bosättningar i Gaza utan att få några kritiska frågor från reportern som balanserade inslaget, eller att perspektivet på annat sätt kommenterades. I inslaget utelämnades också betydande uppgifter som att de israeliska bosättningarna i Gaza var illegala enligt bland annat FN. Mot denna bakgrund ansåg nämnden att inslaget gav en ensidig bild av den kontroversiella bosättningsfrågan. Inslaget stred därmed mot kravet på opartiskhet.

PÅANNONS OM HAMAS ATTACK 7 OKTOBER VAR INTE OSAKLIG ELLER PARTISK

FRIAT: Rapport, SVT1, 2023-11-04, kl. 19.30, inslag om konflikt mellan Israel och Hamas; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 23/03446.

Påannonseringen av inslaget från studion löd: *Vi börjar denna sändning med kriget som inleddes för exakt fyra veckor sedan när Hamas attackerade en israelisk musikfestival. Idag för Israel ett krig inne i Gaza med många civila dödsoffer. USA:s förslag om en humanitär paus i striderna avvisas av Israel till dess att gisslan släpps, säger Israels premiärminister.*

I inslaget berättades om strider inne i Gaza och att minst 15 personer dödats vid ett bombanfall mot en skola som fungerade som flyktingläger. Det sas att efter Hamas attacker som dödade 1400 israeler ska Hamas utplånas, enligt israelisk militär. Vidare sas att antalet dödsoffer i det en månad långa kriget, enligt siffror från det Hamas-kontrollerade hälsomyndigheterna i Gaza, nu närmade sig 10 000.

Direkt efter inslaget från Gaza visades bilder från demonstrationer i bland annat London och Paris. En skylt med texten "Kriget Israel – Hamas: Folklig avsky för kriget" syntes. Samtidigt lästes följande telegram upp: *På flera platser i Europa har människor de senaste dagarna samlats för att demonstrera mot kriget mellan Israel och Hamas. På vissa håll har demonstranterna uppmanat att stoppa folk mord i Gaza och på andra håll att släppa den israeliska gisslan.*

Flera anmälare var kritiska till att nyhetsuppläsaren sa att Hamas attack mot en musikfestival i Israel den 7 oktober 2023 var det som inledde kriget. Det var en relativisering och förminskning att endast redogöra för attacken på musikfestivalen. Detta eftersom många fler israeler skadades, dödades och togs som gisslan av Hamas på andra platser i Israel samma dag. En anmälare menade att uttalandet om att demonstranter krävt ett stopp på folkmordet i Gaza upprepade en lögn om att det skulle pågå ett folkmord. En annan anmälare skrev att SVT rapporterade okritiskt och ensidigt om kriget mellan Israel och Hamas med nyhetsmaterial som är godkänt av Hamas.

SVT skrev i yttrandet att attacken mot musikfestivalen, tillsammans med raketattacker tidigt på morgonen, var en av de kronologiskt första av de koordinerade anfallen mot civila i Israel den 7 oktober. Att säga att kriget inleddes med attacken mot en musikfestival ansåg SVT därför vara sakligt korrekt. Det innebar inte ett förringande av andra israeliska dösoffer den 7 oktober.

SVT ansåg vidare att det framgick att det var demonstranternas budskap att det pågick ett folkmord och inte fastslående av fakta. Då detta ändå ifrågasattes av anmälare publicerade SVT ett förtydligande i Rapport den 7 november 2023. Det löd enligt följande: *I vår Rapportsändning i lördags klockan 22.40 – sa vi att demonstranter på vissa håll i Europa har krävt ett stopp för folkmordet i Gaza. Det vi avsåg var att demonstranterna krävde ett stopp – för det dom anser är ett folkmord i Gaza.*

Granskningsnämnden bedömde att det faktum att endast Hamas attack mot en musikfestival i Israel nämndes i början av inslaget, trots att Hamas genomförde fler attacker den aktuella dagen, innebar varken ett otillåtet ställningstagande eller att inslaget blev osakligt. Vad gäller det av anmälarna kritiserade uttalandet om att stoppa folkmord i Gaza konstaterade nämnden att det framgick av inslaget att uttalandet var en återgivning av demonstranternas budskap och inte ett påstående från SVT. Mot bakgrund av detta och vad anmälarna anfört i övrigt medförde inget att inslaget stred mot kraven på opartiskhet och saklighet.

UTTALANDE OM ATT ISRAEL MEDVETET TAGIT LIVET AV CIVILA FRIADES

FRIAT: Aktuellt, SVT2, 2023-11-09, inslag om dokumentation av terrorattacker; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 23/03514 och 3470.

Inslaget var en studiointervju med SVT:s utrikesreporter, som gjordes med anledning av att Israel hade sammanställt en video från terrorattentaten den 7 oktober och visat denna för bland annat journalister. Intervjun påannonserades med att en programledare bland annat sa: "Nu ska vi backa bandet till den 7 oktober och terrororganisationen Hamas massaker på omkring 1400 människor, ett välkänt faktum."

Utrikesreportern redogjorde sedan för sin upplevelse av att ha tagit del av videon. I slutet av intervjun svarade han på en fråga om hur man ska förstå Israels syfte med att visa videon. Han sa då bland annat: "Israels syfte är att byta fokus för vår uppmärksamhet." och "... det dör tusentals oskyldiga, civila, som alltså Israel medvetet tagit livet av. Och då vill Israel försöka urskulda sig, säga att 'men glöm nu inte varför vi gör det här, vi gör det här därför att vi måste slå ut den här organisationen Hamas, som är beredda till fruktansvärda massaker och massmord'."

Inslaget fick sammanlagt tio anmälningar. Två av anmälarna anförde sammanfattningsvis att det inte var ett faktum att 1400 människor dödades av terrororganisationen Hamas den 7 oktober. Sex anmälare anförde att utrikesreportern, genom att säga att Israel medvetet dödar civila, tog ställning mot Israel utan att detta fick bemötas eller ifrågasattes. Resterande två anmälare anförde

sammanfattningsvis att Aktuellts rapportering som helhet skett helt utan ifrågasättande av Israels agerande.

SVT skrev i sitt yttrande att när programmet sändes, den 9 november, var 1400 det bekräftade antalet människor som hade dödats vid attackerna den 7 oktober. Först dagen efter reviderade israeliska myndigheter antalet till 1200. SVT skrev också att det fanns saklig grund för formuleringen att Israel medvetet tagit livet av civila. Att vara medveten om något betyder att känna till och att inse innebörden eller betydelsen av något, och av de uttalanden som israelisk militär och ledning hade gjort framgår att de är väl medvetna om att deras bomber i Gaza dödar civila. Det framgick också tydligt varifrån den aktuella videon kom samt vad deras syfte med att visa den var. Varken programledaren eller reportern tog parti för någon sida i konflikten. De uttalanden som gjordes var, enligt SVT, inom ramen för vad som ryms inom SVT:s kommentarsskyldighet.

Granskningsnämnden skriver i sitt beslut att SVT visat att det vid sändningstillfället fanns saklig grund för uppgiften att 1400 var det bekräftade antalet människor som dödats av Hamas vid attackerna den 7 oktober. Nämnden beaktade SVT:s resonemang om ordval och anser att de uttalanden som gjordes av reportern låg inom kommentarsskyldigheten. Inte heller vad anmälarna i övrigt anfört medförde att inslaget stred mot kraven på opartiskhet och saklighet. Sammanfattningsvis friades således inslaget.

PROGRAMPRESENTATION FÖR KRIMDOKUMENTÄR FÄLLDES FÖR SAKFEL

FÄLLT: Trailer för programmet I brottets spår: Fallet Tove, SVT2, 2023-11-12, sändning av en trailer; fråga om saklighet. Dnr. 23/03593.

I skarven mellan två program lästes följande programpresentation för programmet I brottets spår: Fallet Tove upp: "Tre unga kvinnor i Vetlanda är goda vänner och umgås ofta tills två av dem mördar den tredje, men varför och hur gick det egentligen till? I brottets spår: Fallet Tove startar imorgon klockan 22 och del ett finns redan nu på SVT Play."

En anmälare anförde att det var fel att det sades att två personer hade mördat Tove. De hade båda dömts för mord i tingsrätten men en av dem hade sedermera frikänts för mord i hovrätten. SVT svarade i sitt yttrande att anmälaren har rätt och beklagade det olyckliga felet, som berodde på ett mänskligt misstag.

Även granskningsnämnden konstaterade att det felaktigt hade sagts att två kvinnor hade mördat en tredje kvinna. Sändningen stred därmed mot kravet på saklighet.

GYNNANDE AV ULLARED VAR INTE OTILLBÖRLIGT

FRIAT: Allt för Sverige, SVT Play, 2023-10-16, program om ett turistmål; fråga om otillbörligt gynnande. Dnr. 23/03259.

I säsongens första avsnitt av Allt för Sverige besökte deltagarna Ullared. Vid ankomsten fick de ett brev där det bland annat stod: "Ni befinner er nu på Sveriges populäraste turistmål: Ullared. Hit älskar svenskar att åka för att spendera både tid och pengar. Ni ska få dela den här upplevelsen med praktiskt taget varenda svensk. Alla har en åsikt om Ullared. Det är dags för er att bilda er en egen." Senare i programmet besökte deltagarna varuhuset Gekås, där de bland annat tittade på olika varor och åt smörgåstårter vid ett uppdukat långbord. Tre av deltagarna kommenterade upplevelsen enligt följande: "Jag blev förvånad över att höra att det här var Sveriges populäraste turistmål.", "Det

kändes som en stormarknad, som ett Ikea på steroider.” och ”Jag har växt upp intill USA:s nästa största köpcenter så jag är van vid aggressiv produktplacering. Det kändes typ som hemma.”

Programmet anmäldes av en person, som skrev: ”Första avsnittet innehåller extremt mycket reklam för Ullared.”

SVT skrev i sitt yttrande att det eventuella gynnande som uppstod var motiverat av underhållnings- och informationsintresse. Programmet var medvetet utformat för att minimera exponeringen av varumärken: man sade genomgående Ullared – inte Gekås – och exponerade inga logotyper. Reflektionerna från deltagarna var förvånade och fascinerade, inga odelat positiva omdömen eller köpuppmaningar förekom.

Granskningsnämnden skriver i sitt beslut att eftersom ortsnamnet Ullared är starkt förknippat med varuhuset innebar skildringen av campingen och varuhuset ett gynnande av verksamheten. Med beaktande av vad SVT beskrivit i sitt yttrande om att syftet var att programdeltagarna skulle få uppleva ett fenomen som många svenskar kan relatera till, anser nämnden dock att skildringen var motiverad av ett tillräckligt underhållningsintresse. I programmen exponerades inte heller logotyper eller varumärken på ett framträdande sätt. Programmet innebar därför inte ett otillbörligt gynnande av kommersiella intressen.

Informationsbrev från SVT Programetik, Sveriges Television, 105 10 Stockholm

E-post: programetik@svt.se, Tel: 08-784 56 78

Om du fått detta infobrev står du även på e-postlistan för nästa.

Nya SVT-prenumeranter kan anmäla sig till programetik@svt.se!